

PRIKAZ SIMPOZIJA AKTUALNI TRENUTAK HRVATSKOG ZDRAVSTVA III / MEDICINA, DRUŠTVO, ČOVJEK: Živost kritike Ivana Illicha (1926. – 2002.) deset godina nakon njegove smrti

6. je prosinca 2012. u Rijeci održan simpozij: *Aktualni trenutak hrvatskog zdravstva III*, pod nazivom: *Medicina, društvo, čovjek: Živost kritike Ivana Illicha (1926.-2002.) deset godina nakon njegove smrti*. Simpozij je održan na Medicinskom fakultetu, u organizaciji Hrvatskog bioetičkog društva – Podružnice u Rijeci i Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini.

Ovaj je simpozij bio vezan uz jubilej desetogodišnjice smrti Ivana Illicha (2. 12. 2002.). On je: »jedna je od onih osoba koje je teško, gotovo nemoguće jednoznačno odrediti. Breme te (*ne*)određenosti njegove ličnosti prisutno je na različitim razinama: u njegovom porijeklu..., obrazovanju..., djelovanju..., ili različitostima njegovog interesa (obrazovanje i školstvo, tehnologija, zdravlje i zdravstveni sustav, patnja i smrt, okoliš, energija, rod, institucije, itd.)«, kako je, na otvorenju skupa, istaknula predsjednica Organizacijskog odbora simpozija, Iva Rinčić.

Aktualnost odabrane teme skupa možda najbolje potvrđuje činjenica da se paralelno s riječkim simpozijem i drugdje organiziraju skupovi posvećeni Ivanu Illichu (primjerice, u Bremenu i Parizu).

Cilj je i pozicija organizatora bila usmjerena kompleksnijem pristupu. Tako je Iva Rinčić istaknula da se, obrušavajući na trendove u različitim segmentima suvremenog društva (ukalupljenost i trivijalnost obrazovanja, udaljavanje medicine od čovjeka, a potom i pretvaranje zdravlja u robu, odbacivanje prirodnosti intrinzične patnje i smrti, uništavanje okoliša, dominacija institucija, funkcioniranje energetskog sustava i transporta i dr.), Illich utemeljeno, opravdano i argumentirano upozoravao na opasnosti koje nas postupno zarobljavaju i mijenjanju našu suštinu.

Skup je započeo promocijom recentnih izdanja Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini, Medicinskog fakulteta u Rijeci, predstavljanjem knjige: *Komunikacija liječnik – pacijent: Uvod u medicinu usmjerenu osobi*, autora Mirka Štifanića, koju su predstavili i dali svoje viđenje Gordana Pelčić, Igor Salopek, Martina

Šendula-Pavelić i na kraju i sam autor. Nakon toga je organizatorica skupa Iva Rinčić otvorila radni dio skupa pozdravnim riječima kojima je istaknula važnost ovog susreta i cilj organizatora skupa, te je izrazila zadovoljstvo odazivom i ponuđenim radovima.

Radni je dio Simpozija otvoren izlaganjem Živke Juričić (Farmaceutsko-biokemijski fakultet u Zagrebu), koja je na izvrstan način uvela tematiku sveopće medikalizacije i farmaceutikalizacije društva na koju se obrušavao i tako često isticao i sam Illich. Autorica je istaknula kako je taj koncept medikalizacije ušao u literaturu društvenih znanosti još 70-tih godina dvadesetog stoljeća, te je zaključila da on postaje sve veći u posljednje vrijeme. Tako je istaknuto da se težište pomjera sve više prema istraživanju farmaceutskih aspekata medikalizacije, koju autorica naziva novim konceptom i pojmom farmaceutikalizacija. Istaknuto je kako je sam Illich, uz pomoć pojma jatrogeneza, ne samo naznačio, nego i pripremio konceptualni aparat u razumijevanju farmaceutikalizacije, koja je za autoricu jedan od neminovnim modaliteta ili stupnjeva medikalizacije.

Šime Pilić i Doris Žuro (Filozofski fakultet u Splitu) u svom su se zajedničkom izlaganju usredotočili i dali nam prikaz dvaju najpoznatijih knjiga Ivana Illicha: *De-schooling Society* (1971.) i *Medical Nemesis* (1975.), te je Doris Žuro, iznijela rezultate terensko – empirijskog istraživanja, provedenog u rujnu i listopadu 2012. U Splitu, u kome su jasno vidljivi dominantni stavovi ispitanika o zdravlju, bolesti i lijekovima. Većina je ispitanika smatrala da zdravlje znači odsustvo bolesti (61, 4 %) dok je manji postotak suglasan s tvrdnjom da je nesposobnost za rad znak bolesti (48, 4 %). Samo je 10 ispitanika tvrdilo da lijekovi pomažu kvaliteti života ljudi, a osam od deset zauzelo je stav da lijekovi produžuju život. Oko ovog se izlaganja povela žustra i zanimljiva rasprava i bilo je interesantno slušati tumačenja statističkih podataka i uspoređivanja po regijama i u kontekstu sveopće medikalizacije društva.

Darija Rupčić (Filozofski fakultetu u Osijeku) i Ivica Kelam (Filozofski fakultet u Zagrebu) zajednički su se osvrnuli na znanstveno zasnovan biomedicinski model, na koji se tako često i sam Illich obrušavao u svojim djelima, ističući važnost jedne nove paradigme i jednog novog poimanja bolesti kao biokulturne pojave. Bolest je uvjetovana osjetljivom ravnotežom između bolesti i kulture, a upravo je ta i takva ravnoteža ono što konstituira neuhvatljivu istinu bolesti i postmodernu shvaćanje bolesti, te je istaknuta važnost moći samo-izliječenja, razumijevanja i sebe samih, kako je često isticao Ivan Illich.

Mirko Štifanić (Medicinski fakultet u Rijeci) je pročitao pismo Ivana Illicha hrvatskim liječnicima i pacijentima, te je istaknuo da iako imamo vrhunski obrazovane liječnike, zbog kojih zdravstvo u brojnim segmentima dobro funkcionira, kao sustav

socijalne države je u sve dubljoj krizi. Naglašeno je kako se sve više zanemaruje segment socijalne države ili države socijalnog blagostanja. Pomoću pisma Ivana Illicha, autor pokušava u radu odgovoriti na sva važna pitanja suvremenih stremljenja i gibanja na polju zdravstvene i socijalne skrbi.

U drugoj je sekciji Iva Rinčić (Medicinski fakultet u Rijeci) započela uvodnim i nadalje zanimljivim i inspirativnim biografskim prikazom i (de)konstrukcijom obiteljske povijesti samog Ivana Illicha, potaknuvši mnoga pitanja i raspravu o tome što je sve utjecalo i je li možda turbulentna prošlost, porijeklo i rana iskustva utjecala na tako pomalo disidentske i radikalne misli Illicha? Uočeno je kako bi svi ti podatci u konačnici mogli poslužiti za povlačenje paralela s njegovim kasnijim idejama i stvaralaštvom.

Mijo Korade (Hrvatski studij u Zagrebu) se pozabavio tematikom i pitanjem mira u djelima i idejama Ivana Illicha, te je istaknuto kako je ova tematika itekako aktualna i važan je dio njegove sveukupne kritike kapitalističkog društva i uklapa se i njegov koncept promjene društvenih i političkih odnosa. Illich zamišlja mir kao „mir naroda“ ili „obični mir“, a glavna mu je teza da se pod izgovorom razvoja i napretka vodi svjetski rat protiv siromašnih, protiv narodnog mira. Tako autor analizira Illicheve povijesne refleksije o ključnim pojmovima kao što su pax romana, tregua Dio, pax populi, pax oeconomica i sl.

Frano Barbir (Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje u Splitu) imao je zanimljivu prezentaciju na temu optimalnog korištenja energije sa socijalnog aspekta, osvrnuvši se na Illichev esej *Energy and equity (Energija i pravednost)*. Tako je autor istaknuo Illichev primjer prometa i njegove lucidne ideje kojima dolazi do paradoksa vremena i brzine (automobil nije uvijek najbolje rješenje niti najbrže, bicikli je brži od auta) i zanimljivih zaključaka do kojih se može doći samo iscrpnom i sveobuhvatnom analizom kompleksnih sustava. Tako autor zaključuje i Illichevim riječima i spoznajama kako su potrebna društvena ograničenja u potrošnji energije, te u brzini i količini kretanja kako bi se postigla pravičnija raspodjela energije i svih resursa.

Treća je sekcija, ujedno i zadnja, započela zajedničkim izlaganjem Marka Mušanovića i Sofije Vrcelj (Filozofski fakultet u Rijeci) o suvremenosti teorije obrazovanja Ivana Illicha. Tako su autori razmatrali doprinos Illicha razvoju kritičke pedagogije. Polazeći od Kantove teze *sapere aude* Illich kritički razmatra školski sustav otkrivajući inverzije u zadovoljavanju obrazovnih potreba učenika. Za razliku od škola u kojima je nastava socijalno kontrolirano učenje, Illich se zalaže za demonopolizaciju škola (deschooling society), odnosno druge obrazovne aktivnosti koje učenike neće ukalupljivati i uramljivati u razrede, programe, klupe i druge društveno prihvatljive okvire.

Ivana Zagorac (Filozofski fakultet u Zagrebu) istaknula je zanimljivom igrom riječi Illichev odnos prema znanju i institucijama koje su preuzele cijela područja ljudskog života te deprivirale čovjeka u njegovoj moći preuzimanja kontrole nad vlastitim životom, te posebno na području dominantnog sustava institucionalnog obrazovanja. Tako je autorica istaknula tzv. *higijensko znanje*, koje se čisti, dezinficira, dodajući mu mirise koji nemaju veze sa stvarnim životom i uredno ih slažući na hrpe, što za Illicha predstavlja siguran put u društvo socijalno oslabljenih pojedinaca, ovisnih o vodstvu institucija, sklonih diskriminiranju, konzumerizmu i gotovim proizvodima.

Petar Jandrić (Tehničko veleučilište u Zagrebu) se pozabavio *Digitaliziranim Illichem*, te je govorio o suživotu informacijskih i komunikacijskih tehnologija u kritičkom e-obrazovanju. Tako je dao odgovor da je rad istraživao koncept suživota u kontekstu obrazovanja u umreženom društvu. Rad odbija distopijske slike tehnologija karakterističnih za rane kritike potekle iz Frankfurtske škole i pokazuje da edukatori imaju potencijal za ostvarenje potencijala suživota u suvremenim tehnologijama e-obrazovanja. Tako autor zaključuje da kritičko obrazovanje, za koje se i sam Illich zalagao, treba prigriliti izučavanje informacijski i komunikacijskih tehnologija kao integralni dio obrazovnih istraživanja.

Simpozij je izvrsno završio i dao zaključnu riječ u svome izlaganju, Hrvoje Jurić (Filozofski fakultet u Zagrebu), koji se u svome radu osvrnuo na aktualnost misli Ivana Illicha i na problem i pitanje slobode, moći i odgovornosti. Tako središnju ulogu pri tome ima pojam moći, jer je Illich kroz čitav svoj rad i djelovanje upravo radio na raskrinkavanju one moći i onog sustava moći koji upravljaju modernim svijetom ili, preciznije govoreći, životima pojedinaca i zajednica, ali je isticao i osobnu moć svakog pojedinca. Autor ističe da upravo iz toga proizlazi jedan sasvim osobit zagovor slobode, s jedne strane, a s druge strane, sasvim osobita kritika pojma odgovornosti. Stoga, kako kaže autor, ne čudi da su radikalno-kritičke i slobodarske ideje Ivana Illicha bile i ostale referentnom točkom i inspiracijom mnogim emancipatorski nastrojenim mislećim ljudima.

Ovim je izlaganjem i inspirativnom raspravom, u ugodnom tonu završen i Simpozij i svi su sudionici istaknuli potrebu i važnost ovakvog skupa, koji je poslužio kao daljnji poticaj za još jedan možebitni skup na temu Ivana Illicha i njegova opusa, jer je zaključeno kako jedan ovakav skup nije dovoljan kako bi iscrpio preveliko bogatstvo i važnost kojim su misli Ivana Illicha bremenite.

Ivica Kelam i Darija Rupčić